

Riksdagens protokoll

1994/95:29

Fredagen den 25 november

Kl. 9.00 – 10.46

Protokoll
1994/95:29

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 18 november.

*Information från rege-
ringen*

2 § Information från regeringen om åtgärder mot ekonomisk brottslighet

Anf. 1 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):

Fru talman! Kampen mot den ekonomiska brottsligheten har i regeringsförklaringen framhållits som ett prioriterat område.

Den ekonomiska brottsligheten snedvrider konkurrensen och utgör ett hot mot en sund marknadsekonomi. I hög grad är det enskilda som drabbas av denna brottslighet, t.ex. genom att inte få betalt för nedlagt arbete eller rent av genom att förlora sin anställning när företag går omkull till följd av oegentligheter i affärsverksamhet. Men också samhället i sin helhet drabbas i form av undandragna skatteintäkter – resurser som skulle ha behövts för angelägna allmänna ändamål.

Den ekonomiska brottsligheten luckrar upp affärsmoralen och leder på sikt till att det allmänna rättsmedvetandet i landet påverkas negativt.

Brottslighet av detta slag har inte sällan samband med annan kriminalitet, t.ex. genom att pengar från narkotikahandel eller annan olaglig verksamhet tvättas och används i mer eller mindre ljusskygg affärsverksamhet.

Under de senaste åren har utvecklingen lett till att bekämpningen av ekonomisk brottslighet har fått ökad aktualitet. Den brottslighet som upptäckts inom finansvärlden visar tydligt att krafttag måste till för att säkerställa att något liknande inte upprepas i framtiden. På det internationella planet har det skett en snabb ökning av inte minst den ekonomiska brottsligheten i länder inom det forna Sovjetunionen, och denna brottslighet visar tendenser att sträckas ut till länder i Västeuropa. Över huvud taget har den ökande internationaliseringen lett till att brottsbekämpning alltmer måste ske genom ett internationellt samarbete, och det påverkar givetvis också inriktningen av ekobrottsbekämpningen. Samtidigt visar den rapport om den ekonomiska brottsligheten och rättsområdet som lagts fram av Riksdagens revisorer (Rapport 1993/94.6) att dagens ekobrottsbekämpning är behäftad med åtskilliga brister.

Fru talman! En effektiv ekobrottsbekämpning måste spänna över åtskilliga områden. Det handlar bl.a. om skattekontroll, brottsutredning och andra åtgärder från myndigheterna, men också om reglerna för företagens styrelse och redovisning, om förfarandet i samband med konkurser och andra civilrättsliga frågor. Det är därför nödvändigt att statsmakterna tar och behåller ett samlat grepp om bekämpningen av den ekonomiska brottsligheten.

Regeringen avser att lägga fram en samlad strategi för samhällets åtgärder mot den ekonomiska brottsligheten. Målet är att kraftigt öka samhällets samlade insatser när det gäller att förebygga och ingripa mot ekonomisk brottslighet. Jag räknar med att regeringen inför vårriksdagen skall kunna lägga fram ett samlat åtgärdsprogram. Redan nu vill jag emellertid redovisa några viktiga inslag i den strategi som håller på att utarbetas.

Skattekontrollen måste förstärkas. Under de senaste åren har samhället avhämt sig flera viktiga instrument när det gäller att kontrollera och ingripa mot ekobrott genom att den s.k. skatteflyktslagen har upphävts och att möjligheterna att företa revision och kontrollåtgärder har gjorts snävare. Myndigheterna måste ha verkningfulla instrument till sitt förfogande. Lagstiftningen måste därför ge förutsättningar för en effektiv skattekontroll och möjligheter att ingripa mot skattebrott. Givetvis skall kontrollen ske i fullt rättssäkra former och utan att den seriösa näringsverksamheten hindras.

Myndigheternas samverkan när det gäller exempelvis utredning av misstänkt ekobrottslighet måste förbättras. Det handlar bl.a. om att effektivisera samarbetet mellan åklagare, polis, skattemyndigheter, kronofogdemyndigheter och tullmyndigheter. Snabba åtgärder måste komma till stånd på såväl central som regional nivå. Arbetet mot ekobrottsligheten måste prioriteras tydligare i myndighetsverksamheten. Myndigheternas kompetens i fråga om åtgärder mot ekonomisk brottslighet måste utvecklas.

På något längre sikt måste skatteprocessen och brottmålshantering-
en ses över för att åstadkomma en snabbare handläggning.

Också företagens internkontroll bör kunna utvecklas. Här handlar det inte minst om att utveckla etik och självkontroll inom näringslivet. Regeringen avser att initiera en diskussion om dessa frågor med företrädare för näringslivet och de fackliga organisationerna.

Av stor betydelse är utformningen av civilrättsliga regler om exempelvis ansvar för företags styrelse, om redovisning och om revisorernas roll. Detsamma gäller reglerna i samband med konkurs, inte minst konkursförvaltarens roll. Viss utredning i dessa ämnen pågår redan inom kommittéväsendet. Regeringen avser att driva dessa frågor framåt genom utredning och lagstiftningsåtgärder.

På konkursområdet finns också mycket att vinna genom att utveckla verksamheten inom ramen för de lagregler som redan finns. Det gäller t.ex. samverkan mellan konkursförvaltare och myndigheterna i samband med brottsutredning. Förslag med den inriktningen har lagts fram i en rapport från Riksåklagaren och Riksskatteverket, den s.k. Rubicon-

rapporten. Regeringen kommer att driva det utvecklingsarbetet vidare så att goda uppslag verkligen genomförs i praktiken.

Lagen om penningtvätt kommer att ses över. Bl.a. finns det skäl att överväga att utvidga tillämpningen till andra verksamheter än banker och finansinstitut. Likaså finns det skäl att gå vidare med att utveckla det straffrättsliga regelsystemet och andra regler om sanktioner. Det gäller t.ex. regler om skattebrott och bokföringsbrott, som redan är under översyn. Det kan också finnas skäl att se över andra straffrättsliga regler, t.ex. om företags straffansvar.

På det internationella planet kommer regeringen bl.a. att driva frågor om bekämpning av ekonomisk brottslighet inom ramen för EU:s rättsliga och inrikes samarbete. En viktig fråga i det sammanhanget, där Sverige redan medverkar i EU-samarbetet, är att väsentligt förbättra skyddet mot fusk inom EU:s bidragssystem.

Regeringen kommer också att initiera en ökad forskning när det gäller ekonomisk brottslighet. Under de senaste åren har forskningen inom detta område varit mycket begränsad. En ökad forskning måste komma till stånd för att belysa bl.a. orsaker till och konsekvenser av ekonomisk brottslighet. Forskningsresultaten kan sedan bidra till underlaget för samhällets fortsatta insatser mot den ekonomiska brottsligheten, såväl insatser från statsmakterna och myndigheterna som åtgärder från näringslivet.

Också i andra avseenden måste det ske en utveckling av styrning och uppföljning av samhällets insatser mot ekonomisk brottslighet. Ett viktigt inslag är att få fram tidiga indikationer på nya former av ekobrottslighet, så att samhället snabbt kan sätta in motåtgärder och inte tvingas att – som hittills ofta varit fallet – ligga på efterhand i förhållande till brottsligheten. I detta ligger också en ökad inriktning mot förebyggande arbete i bekämpningen av den ekonomiska brottsligheten.

Regeringen kommer att ta initiativ till ett utvecklingsarbete i den angivna riktningen när det gäller inriktning och uppföljning av samhällets insatser mot ekobrott. Inom regeringen är det en uppgift för mig som justitieminister att svara för samordning av regeringens åtgärder mot ekonomisk brottslighet. En särskild samordningsgrupp kommer att inrättas inom regeringskansliet för att medverka i arbetet. Regeringen avser också att redovisa läget vad gäller den ekonomiska brottsligheten och åtgärderna mot den i form av en årlig rapport till riksdagen.

Det är viktigt att alla berörda – näringsidkare, anställda, myndighetsföreträdare och människor i allmänhet – har kunskap om den ekonomiska brottsligheten och dess konsekvenser, vikten av att bekämpa den och samhällets åtgärder till det ändamålet. Regeringen kommer att låta genomföra en informationskampanj med den inriktningen.

Fru talman! Av det jag nu sagt framgår att regeringen är fast beslutat att genom ett brett upplagt åtgärdsprogram väsentligt effektivisera samhällets kamp mot den ekonomiska brottsligheten. Arbetet är förvisso långsiktigt, men åtskilliga åtgärder bör kunna vidtas omedelbart. Det är min förhoppning att detta arbete så långt som möjligt skall kunna ske i bred parlamentarisk enighet.

Prot. 1994/95:29
25 november

Information från regeringen

Anf. 2 BO LUNDGREN (m):

Fru talman! Det gläder mig att den nya regeringen nu uppenbarligen tänker fullfölja de insatser som vi, under den tid vi var i regeringsställning, tog initiativ till. Många översyner som vi har satt i gång kommer att kunna ge resultat. Det är mycket positivt.

Vi vet ju, som Riksdagens revisorer säger, att 80-talets slut innebar att kampen mot ekonomisk brottslighet avmattades. Vi fick den finanskris som följde av spekulationsekonomin. Jag har ägnat tre års arbete åt att försöka reda upp både det ena och det andra.

Det är några saker som jag skulle vilja fråga om. Det är självklart att skattemyndigheterna skall ha tillräckliga instrument. Det var också mot den bakgrunden som jag, när det gällde den ökade rättssäkerheten, under utredningsarbetet såg till att förankra förändringarna i revisionsverksamhet etc. i Riksskatteverket.

En annan aspekt som också är väsentlig är resursfrågan, inte minst momskontrollen. Kommer regeringen att fullfölja de ökade anslag som vi från den gamla regeringens sida gav till skärpt skattekontroll?

Min andra fråga gäller tullen som är en viktig fråga. Jag hade en diskussion med Ulf Larsson om att utnyttja ungefär 500 tjänster av de 1 000 som så att säga blir över när pappersarbetet minskar vid ett EU-medlemskap. Såvitt jag förstår är det bara 300 tjänster som regeringen avser att ge kontrollfunktioner, vilket ju urholkar möjligheterna. Har regeringen inte tänkt sig att utnyttja det som Tullen menar är möjligt att göra?

Min tredje fråga: Vilka åtgärder tänker regeringen vidta för att kunna fortsätta att, enkelt uttryckt, jaga dem som i finanskrisens spår lyckades slinka undan utan tillgångar i Sverige men med stora tillgångar utomlands?

Anf. 3 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):

Fru talman! Ja, Bo Lundgren, vi skall fortsätta det arbete som den förra regeringen i vissa delar initierade. Men det räcker inte till. Det är bl.a. detta som Riksdagens revisorer har konstaterat.

Riksdagens revisorer får nog sägas ha gett underbetyg till den förra regeringen men även till tidigare regeringar. Det är bakgrunden till att jag nu försöker ta ett samlat grepp i den här frågan för att komma vidare på ett sådant sätt att vi med tillfredsställelse kan säga att Sverige faktiskt nu med kraft i alla avseenden tar upp kampen mot den ekonomiska brottsligheten.

När det gäller de finansiella frågorna i samband med detta arbete vill jag inte nu, mitt i det pågående budgetarbetet, tala om några siffror över huvud taget utan återkommer till finansieringsfrågorna i budgetpropositionen.

I fråga om de internationella aspekterna lever vi ju i en värld där människor fritt rör sig över gränser, vilket innebär att även den ekonomiska brottsligheten gör det.

I det intensifierade arbetet med att skapa samarbetsformer över gränserna ingår den ekonomiska brottsligheten som en av de viktigaste pådrivande faktorerna. För att kunna bekämpa internationell ekonomisk

brottslighet krävs ett mycket utvecklat samarbete, och det sker nu inom EU:s ram. I detta sammanhang tror jag att det bl.a. kan ha betydelse att vi arbetar med att ta fram en konkurskonvention inom EU:s ram. Den skall underlätta för olika länder att gå över gränserna i samband med konkurser för att komma åt pengar som finns på andra sidan gränsen.

Prot. 1994/95:29
25 november

Information från regeringen

Anf. 4 BO LUNDGREN (m):

Fru talman! Jag håller med om att finanskrisen visst överraskade oss alla. Det vet vi båda utifrån olika aspekter på detta. Det finns mycket att göra. Vi inledde en process, och det är bra att den drivs vidare.

Jag har viss förståelse för att man inte i förväg talar om budgetsiffror, men det kunde ändå vara intressant att få veta om man tänker fullfölja eller gå utöver den ram som vi har anslagit.

På frågan om tullen fick jag inget svar alls. Det är ändå väsentligt att få veta om man tar till vara möjligheterna till en skärpt kontrollinsats på tullområdet på det sätt som jag tänkte mig.

Slutligen vill jag ställa en fråga som gäller de internationella aspekterna. Kan man utgå från att regeringen kommer att fullfölja arbetet med att, trots internationella komplikationer, låta dem som är bosatta i England och Belgien och som fått ett antal miljoner i samband med bankkrisen få känna sig så otrygga som de verkligen bör göra?

Anf. 5 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):

Fru talman! Det är ett ganska omfattande arbete som ligger framför oss.

I den strategi som jag antydde i mitt tidigare anförande ingår en rad olika typer av åtgärder. Det vore fel av mig att här försöka plocka ut några av dessa detaljer och säga att det är exakt så här vi tänker göra i den här delen, för det har litet grand att göra med helheten. Vi skall nu verkligen försöka få till stånd ett arbete som bedrivs på ett sätt som ger resultat. Därför tror jag att jag bör akta mig för att låsa mig för vissa av detaljfrågorna i det här sammanhanget. Men jag återkommer till dem.

De ekonomiska ramarna hänger ihop med var resurserna behövs, var de befintliga resurserna räcker och var nya resurser behövs. Det enda som jag skulle vilja säga i detaljfrågan för att litet grand balansera det som jag tidigare sade är nämligen att vi naturligtvis skall återställa de möjligheter som skattemyndigheten måste ha för att bedriva den kontroll som den borgerliga regeringen avskaffade.

Anf. 6 CHRISTEL ANDERBERG (m):

Fru talman! I allt väsentligt vill även jag instämma i att den redogörelse som justitieministern har lämnat för planerade åtgärder på detta område verkar positiv. Jag är nöjd med att regeringen tycks ha för avsikt att bygga vidare på den goda grund som den borgerliga regeringen lade när det gäller kampen mot den ekonomiska brottsligheten.

Problemet är bara att jag tycker mig känna igen många av dessa stolta proklamationer ifrån 80-talet, då Socialdemokraterna talade mycket om sin ambition att bekämpa den ekonomiska brottsligheten. Men vad man faktiskt gjorde var att man genom en strypt tillförsel av

resurser underminerade Polisens möjligheter att leva upp till de stolta proklamationerna i regeringsförklaringar och i andra sammanhang.

När den borgerliga regeringen tillträdde var ungefär var tionde polismanstjänst vakant, vilket naturligtvis hade förödande effekter även på kampen mot den ekonomiska brottsligheten.

Med tanke på de skarpa besparingsförslag som vi nu kan förvänta i budgetpropositionen i januari vore det mycket intressant att få höra om justitieministern vågar utlova att Polisen, åklagarna och rättsväsendet i övrigt kommer att få de resurser som krävs för att leva upp till de här orden.

Jag har just gått och undrat om det skulle komma återställare även på detta område. Beskedet kom i dag. Regeringen avser tydligen att återinföra skatteflyktsklausulen.

I den allmänna debatten är det ju inte många som skiljer mellan skattebrott och skatteflykt, men det borde en justitieminister göra.

Anf. 7 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):

Fru talman! Till Christel Anderberg vill jag säga: ja, vi bygger vidare. Men den goda grunden vill jag inte säga så mycket om, utan vi får väl se hur bygget i framtiden blir. I det arbete som vi nu begår tittar vi bl.a. på grunden. Jag är rädd för att vi kommer att finna att det är mycket som fattas även i grunden.

Men som jag sade är det inte bara den borgerliga regeringen under de tre förgångna åren som har försummat en del på området. Försummelserna går ännu längre tillbaka i tiden. Jag tror att det helt enkelt handlar om att det har tagit tid för oss att inse den fulla vidden av och allvaret i problemen med den ekonomiska brottsligheten. Visserligen har socialdemokratiska regeringar alltid ansett att frågan om kamp mot ekonomisk brottslighet skall prioriteras. Man har insett en hel del av konsekvenserna.

Men jag tror faktiskt att vi som land fortfarande har mycket kvar när det gäller att inse hur allvarlig denna fråga faktiskt är. Det som vi nu skall lägga upp ett arbete för är dels insikten, dels att hantera problemet och att faktiskt åstadkomma resultat.

När det gäller Polisens resurser vill jag bara erinra om att det var under tidigare socialdemokratiska regeringar som särskilda medel gavs till Polisen för att inrätta särskilda tjänster för att bekämpa ekonomisk brottslighet.

När det gäller återställare måste vi se till att de myndigheter som skall ta upp kampen mot den ekonomiska brottsligheten och som skall föra den vidare måste ha tillgång till de redskap som är nödvändiga för att göra det på ett effektivt sätt.

Anf. 8 CHRISTEL ANDERBERG (m):

Fru talman! Tyvärr måste jag polemisera mot justitieministern. Det var faktiskt i slutet på 70-talet, under den förra regeringsperioden, som man började bygga upp Polisens ekorotlar.

Jag vill återgå till detta med skatteflyktsklausulen. Anser justitieministern att det är försvarbart att i ett rättsamhälle lagstifta mot trans-

aktioner som den enskilde i det ögonblick då transaktionen genomförs inte kan överblicka de rättsliga konsekvenserna av? Är detta ett medel i kampen mot ekonomisk brottslighet eller är det bara en eftergift åt den allmänna opinionen? Vore det inte bättre att nu kraftsamla mot sådana förfaranden som faktiskt uttryckligen är kriminaliserade?

Prot. 1994/95:29
25 november

Information från regeringen

Anf. 9 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):

Fru talman! När det gäller resurserna till den ekonomiska polisen är det sant att det hela började i slutet av 70-talet. Men resurserna var helt otillräckliga. Senare under 80-talet insåg vi att det måste till helt andra resurser, och det var den socialdemokratiska regeringen som såg till att de togs fram. Vi inser nu att dessa inte heller är tillräckliga. Det behövs betydligt mera resurser, men dem skall vi ta ur de befintliga resurserna, samordna dem och göra dem effektiva.

Christel Anderberg och jag brukar tala om eftergifter till den allmänna opinionen. Christel Anderberg anser att man skall lyssna på den allmänna opinionen. Det skall man göra även på det här området. Jag försökte att markera i mitt anförande att ekonomisk brottslighet inte bara handlar om bekämpa det som direkt är brott utan det handlar också om att förebygga brottslig verksamhet. Vi måste ta ett bredare grepp. Här handlar det bl.a. om den typ av verksamhet som ligger i utkanterna och som kan leda till ekonomisk brottslighet, men som under alla förhållanden kan innebära stor skada för samhället.

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Svar på interpellation 1994/95:20 om ÄDEL-reformen

Svar på interpellationer

Anf. 10 Socialminister INGELA THALÉN (s):

Fru talman! My Persson har frågat mig om vilka åtgärder jag tänker vidta för att

- a) alla sjukhemsboende skall få tillgång till god och tillräcklig rehabilitering,
- b) säkerställa tillgången av en för varje sjukhem medicinskt ansvarig läkare med geriatrik kompetens samt
- c) stimulera till förbättringar av den palliativa vården som ges på våra sjukhem.

Frågorna utgår från Socialstyrelsens senaste uppföljningsrapport av ÄDEL-reformen och knyter delvis an till My Perssons fråga om vården för demenssjuka vid sjukhemmen som jag besvarade tisdagen den 15 november.

Jag vill än en gång slå fast att ÄDEL-reformen, som bl.a. innebar att kommunerna fick ansvaret för sjukhemmen, i stort blivit en framgång. Den pågående femåriga utvärderingen av ÄDEL, som görs av Socialstyrelsen, innebär att vi får tillgång till en mycket värdefull kunskaps-

bank inom ett välfärdsområde som regeringen prioriterar högt – vården och omsorgen för äldre.

Denna kunskapsbank visar att vi har mycket att känna oss nöjda med, inte minst i europeisk och annan internationell jämförelse. De flesta äldre ger också vården och omsorgen ett gott betyg.

Uppföljningen ger oss ett bra underlag för att ta itu med de brister som fortfarande finns kvar inom äldreomsorgen. Det är en självklar konsekvens av regeringens deklaration i årets regeringsförklaring vad gäller vård och omsorg för äldre.

När det gäller sjukhemmen förtjänar det dock att påpekas att Socialstyrelsen i sin senaste ÄDEL-rapport konstaterat att dessa i allmänhet är en väl fungerande länk i äldreomsorgskedjan.

Sjukhemmens innehåll och funktion måste bedömas i relation till övriga delar i denna kedja. Låt mig ge ett exempel.

De allt kortare vårdtiderna inom akutsjukvården och även inom geriatriken innebär att sjukhemmen och övriga särskilda boendeformer allt oftare får ta emot personer som behöver rehabiliteringsinsatser, medicinsk tillsyn eller som befinner sig i slutstadiet av sitt liv. Även en väl fungerande hemvård kräver tillgång till växelvård och avlastningsplatser, dagvård och rehabilitering, bl.a. vid sjukhem.

Våren 1994 genomförde Socialstyrelsens regionala tillsynsenheter besök och intervjuer vid sammanlagt 189 enheter för särskilt boende, inklusive sjukhem. Totalt berördes ca 10 000 boende.

Det visade sig bl.a. att nästan alla boende hade någon form av stadigvarande läkarkontakt. Den kommunala sjukvården ansåg sig vidare få kontakt med läkare när det behövdes, och man förefaller utnyttja den resursen på ett adekvat sätt. Endast 8 av totalt 4 300 boende vid sjukhem bedömdes vara i behov av mer kvalificerad medicinsk vård än den som gavs vid sjukhemmet. Behovet är större i andra typer av boendeenheter, t.ex. i ålderdomshemmen.

Men – och detta är allvarligt – vid vissa sjukhem finns det påtagliga kvalitetsbrister. Det gäller framför allt tillgången till kvalificerade rehabiliteringsinsatser och geriatrisk specialistkompetens. När det gäller vård i livets slutskede konstateras att det är en svår vårduppgift med många medicinska och etiska aspekter.

Kommuner och landsting har här ett gemensamt ansvar. Det krävs nära samverkan för att komma till rätta med de samlade problemen. Jag anser att det finns goda förutsättningar för breda och konstruktiva samförståndslösningar i landets kommuner och landsting.

Jag vill påminna om att det från och med i år finns föreskrifter om att sjukvårdshuvudmännen är skyldiga att se till att det finns ett system för att säkra kvaliteten i hälso- och sjukvården. Den skyldigheten gäller även den kommunala hälso- och sjukvården. Riksdagen beslutade hösten 1993 att avsätta 50 miljoner kronor för att utveckla kvaliteten och säkerheten i den kommunala hälso- och sjukvården, inte minst vid sjukhemmen.

Frågan om vård och rehabilitering för äldre uppmärksammas också i de s.k. Dagmarförhandlingarna för år 1995. Det pågår även en diskussion mellan Socialdepartementet och Socialstyrelsen om vilka ini-

tiativ som kan tas för att tillsammans med de båda huvudmännen utveckla vården, omsorgen och rehabiliteringen för äldre i vårt land. Konkreta åtgärder behövs som utgår från lokala bedömningar av problem och resurser.

Prot. 1994/95:29
25 november

Svar på interpellationer

Anf. 11 MY PERSSON (m):

Fru talman! Först vill jag tacka för svaret.

Låt oss enas om det som socialministern slår fast och som också sägs i rapporten, att ÄDEL-reformen till stor del har slagit väl ut. Låt oss också slå fast att vi kan vara överens om att vår äldreomsorg i många stycken står sig mycket gott i internationella sammanhang. Det har sin grund i bl.a. den förnämliga forskning som vi har i vårt land, både på gerontologins och på geriatrikens områden. Jag vill också påstå att demensforskningen i vårt land är världsledande. Till detta har vi en mycket bra personal. Detta tycker jag att vi skall vara stolta över.

Det som nu är vårt gemensamma ansvar är att våga se de brister som faktiskt finns och att försöka komma till rätta med dem på ett konstruktivt sätt. Här anser jag att den tredje av Socialstyrelsens utvärderingar är till stor hjälp.

Jag har försökt att fokusera mina frågor kring sjukhemsvården, där inte bara jag själv utan också Socialstyrelsen har funnit brister, vilka finns redovisade i den förra utvärderingen och i den utvärdering som vi nu talar om. Det gäller rehabilitering av de äldre på sjukhemmen, avsaknad av kontinuerlig geriatrisk läkarkontakt med helhetsansvar för ett helt sjukhem och slutligen när det gäller den palliativa vården, dvs. vården i livets slutskede.

Jag vill börja med de två första frågeställningarna och lämnar den tredje till ett senare inlägg.

En orsak till bristerna är den otillräckliga tillgången till kvalificerade rehabiliteringsinsatser. Som socialministern säger beror detta delvis på den kortare vårdtiden på sjukhusen, vilket ökar behovet av rehabilitering på sjukhemmen för den som är gammal och sjuk. Litet tillspetsat skulle man kunna säga att den som är gammal och sjuk tillåts i dag egentligen – bl.a. av ekonomiska skäl – att få vara sjuk bara i fem dagar på sjukhus. Sedan blir man hyresgäst på ett sjukhem. Där är resurserna för den avancerade sjukvård och rehabilitering som krävs ofta för små i förhållande till de behov som finns. Om socialministern eller jag däremot skulle insjukna får vi adekvat sjukvård och rehabilitering på sjukhus så länge som vi behöver det och till dess att vi blir så bra som vi kan bli.

Jag kan inte riktigt förstå varför man skall göra åtskillnad mellan en gammal och sjuk människa och den som är något yngre. Men detta är faktiskt en effekt av ÄDEL-reformen.

Det finns även andra orsaker. Som socialministern påpekade finns det bl.a. brister i vårdkedjan där ansvarsfördelningen är oklar. Det finns mycket att anföra mot huvudmännen som inte alltid tycks kunna komma överens.

En annan effekt av ÄDEL-reformen är att det i dag inte finns en medicinskt ansvarig läkare med geriatrisk kompetens som har det totala

ansvaret för ett sjukhem. Så var det tidigare när sjukhemmen lydde under sjukvården. I dag är den s.k. vårdtyngden på våra sjukhem ännu större. Paradoxalt nog har sjukhemmen nu förvandlats till ett boende där man är hyresgäst och där den som är medicinskt ansvarig är en sjuksköterska, en s.k. MAS.

Det är viktigt att säga att det är inte minst den yrkeskåren som har uttalat sig – och nu citerar jag utredningen – om att de har en mycket stark önskan om fastare läkarkontakt, inte bara någon som kommer som konsult och ordinerar.

I dag känner vi bristerna. Tre års utvärdering har inte kunnat åtgärda dessa brister. Jag tror inte att bara ekonomiska åtgärder, som kvalitetssäkring i vården och samarbete mellan huvudmän, fortsättningsvis kan åtgärda dessa brister.

Jag tror att det nu är dags att pröva nya lösningar inom ÄDEL-reformen. Man kunde t.ex. fundera på om ett sjukhem i gemen verkligen skall vara en bostad där man är hyresgäst, låt vara med god omvårdnad och bra basal sjukvård. Jag har länge pläderat för att man skulle pröva om delar av sjukhemmen, eller ett sjukhem av flera på en ort, faktiskt skulle vara någon form av äldresjukhus.

Därför blev jag både styrkt och glad när jag i Socialstyrelsens utvärdering, som jag återigen hänvisar till, i diskussionsunderlaget finner tankar som de formulerar så här: Skall man kanske separera boendet från vården inom sjukhemmen, och skall man omdefiniera sjukhemmen till att primärt utgöra en vårdinrättning?

Jag tror inte man skall göra så rakt av, men jag tror att vi kanske måste slå in på den här vägen för att komma till rätta med de kvalitetsbrister i sjukhemsvården som de facto finns i dag. Detta vore till gagn för både patient och personal.

Utifrån detta skulle jag vilja höra socialministerns inställning till sådana tankar, liksom om man möjligtvis skulle kunna tänka sig som ett försök att i en villig och lämplig kommun initiera någon form av pilotprojekt för att utvärdera om det är en sådan lösning som vi borde pröva för att komma till rätta med de brister som vi båda erkänner finns i sjukhemsvården.

Anf. 12 Socialminister INGELA THALÉN (s):

Fru talman! Det är bra att vi är överens om mycket av det som är gott. Då har vi en bra utgångspunkt. Det är också bra att konstatera att vi gemensamt kan identifiera ett antal brister.

Jag har tagit till mig den kritik som finns i Socialstyrelsens rapport. Det tror jag de flesta har gjort av oss som tittar på de äldres situation. Man kan också få del av annan erfarenhet, t.ex. via de äldre själva, som man träffar. Vi har alla anhöriga som är äldre och som man kan lyssna på. Då kan man få höra vad de vill ha ut av sjukvården, hur de vill ha sitt boende organiserat och vilka kontakter de vill ha.

Med detta som bas kan man se hur man vill organisera bra verksamhet och undanröja de brister som finns.

En av utgångspunkterna för mig när det gäller hälso- och sjukvården och de äldre är att äldre människor skall ha tillgång till den sjukvård de behöver för att de skall kunna må bra.

De skall ha tillgång till en kontinuerlig läkarkontakt. Därför ifrågasätter jag litet grand My Perssons utgångspunkt att det i alla sammanhang på varje sjukhem skall vara en fast läkare med specialistkompetens.

Jag tycker att man skall ha en bra och fast läkarkontakt, men jag är inte alldeles säker på att den person som skall vara vid varje sjukhem måste ha just geriatrisk kompetens. Det kan vara en läkare med allmänkompetens som är första kontakten, men man skall ha tillgång till den geriatriska specialistkompetensen när man så behöver.

Vad vi framför allt behöver göra nu är att ta tag i de bekymmer som Socialstyrelsen redovisar, nämligen att man inte gör ordentliga undersökningar av personer som bor på sjukhem. Man underlåter att göra läkarundersökningar i tillräckligt stor omfattning för att ta reda på eventuella demenssjukdomar eller andra sjukdomar som äldre människor har.

My Persson säger, möjligen litet hårdtaget, att de äldre får bara fem dagars sjukvård och sedan får man klara sig själv, eller flytta hem till ett boende, medan vi yngre får hur mycket sjukvård som helst.

Detta är faktiskt inte sant. När de äldre är sjukvårdade och man inte kan göra mer på akutsjukhuset, då får de ett antal dagar, fem, på sig att planera för det boende eller den efterbehandling som man därefter behöver ha.

Det är här, My Persson, som vi är överens om att det inte har fungerat bra. Det gäller alltså zonen emellan den medicinska behandlingen på akutsjukhus och den rehabilitering som krävs för att man skall kunna få ett bra liv efter det att man har lämnat sjukvården.

Som jag antydde i mitt svar har vi fört en diskussion med Socialstyrelsen. Vi har fört förhandlingar med sjukvårdshuvudmännen om hur man skall kunna utveckla olika typer av samverkan så att man klargör det som vi har sagt ifrån, nämligen att det är kommunerna som är ansvariga för boendet och för den sociala rehabiliteringen, medan landstingen är ansvariga för den medicinska rehabiliteringen.

Vi kommer att sätta av pengar så att man kan arbeta med detta under de kommande åren.

Det är möjligt att ett pilotprojekt av den typ som My Persson nu föreslår kan vara en väg att pröva. Jag vill dock understryka att jag inte tror att man löser problemet med de brister som redovisas i Socialstyrelsens rapport genom att placera en geriatrisk specialist på varje sjukhem.

När det gäller helhetsansvaret är det ingen tvekan om att varje person, varje länk i den här kedjan, har ett ansvar som handlar om att man skall se till de äldres hälsotillstånd. Man har också rätten och skyldigheten att skaffa den läkarkontakt som behövs när man uppmärksammar något som inte är bra.

Anf. 13 MY PERSSON (m):

Fru talman! Låt mig få börja med min "hårdtagning" om fem dagars akutsjukvård. Jag har också varit ute väldigt mycket och träffat både äldre och personal. Ofta är personalen inom akutsjukvården något frustrerad. Alltför ofta tvingas man av ekonomiska skäl att skriva tillbaka en gammal människa till sjukhemmet trots att man vet att hon icke är rehabiliterad, utan har fortsatt stora behov av sjukvård.

Jag tror trots allt att det stora misstaget vi gjort är att vi säger att alla sjukhem är boenden. De betraktas som boenden där lagom friska äldre människor bor.

Men så är det inte alltid. Många sjukhem är visserligen boenden för människor som utifrån sin ålder är lagom friska. Så kan de givetvis förbli, och då räcker de sjukvårdande insatserna, det kan jag hålla med om. Men allt fler sjukhem har en allt större andel – och kommer att få en ännu större andel – av mycket gamla och mycket sjuka människor, ofta demenssjuka.

Det är här den viktiga delen med den kontinuerliga läkarkontakten kommer in. Där måste man ha en person med det övergripande medicinska ansvaret på den nivå där läkarkompetensen ligger. Man måste ha det också för personalens skull.

Som jag hänvisade till förut är det ofta så att personalen gärna vill slå larm. De slår också larm om exempelvis det vi diskuterade för 14 dagar sedan på ett som jag tycker förtjänstfullt sätt, nämligen misstänkta demenssjuka. Men det är inte lätt att slå larm när det inte finns en ansvarig läkare, och det är inte lätt att få förståelse hos en läkare som kanske är en relativt ung och grön husläkare utan stor erfarenhet av geriatrik för det larm man slår om misstänkt demens.

Därför är jag tillbaka till att jag tror att vi måste definiera boendet inom äldreomsorgen mycket klart och se vad de olika boendeformerna har för olika behov av omvårdnad, kanske bara ren service, men när vi kommer så långt, också av sjukvård.

Jag tyckte mig förstå att det fanns en förståelse från socialministerns sida för detta, och jag tycker det känns riktigt om vi i samförstånd – det är ju meningen med sådana här diskussioner – skall kunna komma fram till någonting.

Kanske bör man alltså ha delar av sjukhemsvården sådan som den var tidigare när det faktiskt handlade om sjukvård för människor som själva ofta inte kan formulera sina behov.

Det är där, socialministern, som vi absolut måste ha en fullt geriatriskt kompetent läkare som är ansvarig för alla på sjukhemmet för att inte minst personalen också skall bli hjälpt.

Jag undrar om socialministern kunde utveckla detta litet mer. Skulle vi inte kunna gå den vägen och pröva detta innan vi kanske kommer att få en ny utvärdering som pekar på samma brister igen?

Anf. 14 Socialminister INGELA THALÉN (s):

Fru talman! Nu skall sjukvårdshuvudmännen, kommunerna och landstingen, tillsammans med Socialstyrelsen och Socialdepartementet försöka under det kommande året, framför allt med hjälp av de resurser

som vi kommer att identifiera vid Dagmarförhandlingarna, nå samverkans- och samförståndslösningar. Det är möjligt att det är så som My Persson säger, att vissa delar av sjukhemmen – jag tror inte att det är hela sjukhem – kräver att det finns särskild läkarkontakt. Det kommer naturligtvis att variera väldigt mycket över tiden inom en kommun eller delar av en kommun vilka det är som kommer att bo på detta sjukhem.

En sak är vi överens om, och det är att systemet med husläkare inte har varit bra för sjukhemmen. Det hade varit betydligt bättre om man hade kunnat ha en enda läkarkontakt. Då kommer detta i konflikt med en annan fråga som vi kanske inte skall diskutera just nu, nämligen att också äldre människor faktiskt har behov av att ha kontakt med den läkare som de kanske haft i årtal innan de kom in på ett sjukhem. Därför tror jag att man skall vara väldigt varsam med generella lösningar för sjukhemsboendet. Man måste ta hänsyn till vad den enskilda äldre boende har för önskemål och synpunkter. Kritiken i Socialstyrelsens rapport koncentreras på bl.a. att man behöver tillgång till läkar-kontakter. Det är ingen tvekan om att det behövs mycket större uppmärksamhet när det gäller de äldres hälsotillstånd. Det finns ett mörkertal när det gäller vård och behandling.

Vad gäller vård i livets slutskede, som My Persson ännu inte nämnt, vill jag hävda att det inte enbart handlar om den medicinska kompetensen. Här handlar det i väldigt stor utsträckning om vuxenrollen hos den omvårdande personalen, dvs. förmågan och orken att ställa upp och vara den nära person som krävs när äldre människor är i livets slutskede. Det är någonting vidare än just den geriatriska specialistkompetensen. Där tror jag att vi fortfarande har åtskilligt att göra när det gäller att utveckla vårdpersonalens kompetens.

Jag tar till mig det My Persson säger. Vi kommer att tillsammans med huvudmännen försöka finna olika typer av lösningar för det här med medicinsk rehabilitering och annan medicinsk utveckling när det gäller de äldre, så att vi får en bra hälso- och sjukvård som är den bästa man kan ge gamla människor i Sverige.

Anf. 15 MY PERSSON (m):

Fru talman! Tack, socialministern. Jag tycker att det låter hoppfullt. Jag vill bara lägga in en liten brasklapp. Man har i tre år i diskussioner mellan huvudmän, Socialstyrelsen och departementet försökt hitta lösningar. Jag är litet orolig för att vi står här om ett år och säger att vi nu försökt i fyra år. Jag tycker att vi skall försöka med det praktiska också.

Jag skulle vilja nämna några ord om den palliativa vården. Jag vet att även denna vård fungerar mycket bra på vissa sjukhem. Jag tror att det beror på det socialministern var inne på, att vi har en kunnig och hängiven personal. Den palliativa vården har inte så mycket med ekonomiska resurser att göra utan snarare med kunskap och empati. Kunskap är någonting som vi alla kan tillägna oss. Empati är någonting som man får hoppas att var och en som vårdar en döende människa har.

Det som vi som politiker kan göra för att den här vården skall bli bättre är att stödja och hjälpa. Låt mig då gå tillbaka till utvärderingen,

som jag tycker egentligen är mycket förtjänstfull. Där sägs det att fortbildning och vidareutbildning i denna vårdform, alltså den palliativa vården, efterlystes av praktiskt taget alla som Socialstyrelsens enkät omfattade. Då pekade man också på att man ville ha hjälp med att veta hur man skall stödja de anhöriga.

Socialministern har belyst litet grand hur hon ser på dessa frågor. Men kanske är det här någonting där man med hjälp av Socialstyrelsen skulle kunna vidta rätt omgående åtgärder för att vara till stöd och hjälp för personalen.

England är ju föregångsland vad gäller den palliativa vården av bl.a. cancersjuka. Där har vi i vårt land lärt oss väldigt mycket om den s.k. hospicevården. Det är en vårdform som är konstruerad så att man har specialkompetens i vården av de svårt sjuka och döende, t.ex. smärtlindring, psykologisk hjälp, anhörigstöd. Vi har tagit till oss den här kunskapen och omsatt den i praktiken på många håll i vårt land.

Enligt ÅDEL-utvärderingen framförde många inom personalen önskemål om tillgång till en avdelning av hospicekaraktär på sjukhemmen. Jag vet att vissa sjukhem har försökt med det. Väldigt ofta stupar detta på att man tycker att man saknar specialistkompetensen.

Jag är styrkt av Socialstyrelsens utvärdering även här, och jag skulle slutligen vilja, innan jag ber om en synpunkt på detta, återge vad man i utvärderingen, i diskussionsunderlaget för hur vi skall gå vidare för att få all vård bättre för de äldre, säger om den palliativa vården: I vissa kommuner kunde det säkert vara av godo för den svårt sjuka och ett bra sätt att använda kommunens resurser om dessa koncentrerades till någon sjukhemsavdelning av hospicekaraktär.

Jag har delvis fått svar här, men jag skulle gärna vilja ha ytterligare några synpunkter. Skulle socialministern kunna tänka sig att även här initiera någon form av vidare försöksverksamhet?

Anf. 16 Socialminister INGELA THALÉN (s):

Fru talman! Jag var för drygt ett och ett halvt år sedan och tittade på bl.a. liknande hospiceverksamhet. Jag hade också tillfälle att ta del av det fortbildnings- och vidareutbildningsprogram som man hade. Det är ingen tvekan om att det krävs väldigt mycket av vidareutbildning och kompetensutveckling i meningen personliga samtal med människor som har erfarenhet av att vara närvarande när människor dör, att berätta och beskriva vad som händer.

My Persson säger att detta inte har så särskilt mycket med ekonomi att göra. Jag tycker att det var litet förhastat sagt. Om man har en väldigt hårt bantad personalorganisation, så att personalen inte har möjlighet att ta sig tid att sitta och också få avsluta ett sorgearbete, då blir inte heller vården i livets slutskede kvalitativt särskilt bra vare sig för den person som dör, de anhöriga som behöver kontakten eller för den vårdande personalen. Den ekonomiska situationen under de gångna åren i kommuner och landsting har naturligtvis spelat en viss roll för på vilket sätt man har haft möjlighet att utveckla detta.

Jag kan inte underlåta att säga att det är bra att My Persson och jag nu är överens om en mängd saker som vi skall ta itu med, både med

anledning av att kommuner och landsting är intresserade av att lösa dessa frågor och med anledning av kritiken i Socialstyrelsens utvärderingar. Men jag tror också att det finns ett helt annat intresse för att finna samförståndslösningar. Det har ändå skett en hel del i både landstingsförbund och kommunförbund samt i riksdagen efter valet.

Prot. 1994/95:29
25 november

Svar på interpellationer

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på interpellationerna 1994/95:15 och 16 om jordbruket och medlemsavgifterna till EU, m.m.

Anf. 17 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s):

Fru talman! Lennart Brunander har frågat mig om jag vill att Sverige till fullo skall kunna tillgodogöra sig de kvoter som förhandlats fram inom olika produktionsområden samt det jordbrukspolitiska stödet från EU, bl.a. med inriktning på miljön, och därmed tillse att hela landets jordbruk kan utvecklas. Lennart Brunander har också frågat mig om jag anser att jordbruksnäringen och landsbygden skall drabbas av en särskild straffskatt för att betala medlemsavgiften till EU och vilka konsekvenser jag anser vara acceptabla som en följd av detta.

Låt mig inleda med några ord om inriktningen på regeringens livsmedelspolitik. Konsumentens intresse av bra mat till rimliga priser skall dominera livsmedelspolitiken. Inriktningen av livsmedelspolitiken skall också vara att få till stånd en mer rättvis fördelning av EU-medlemskapets kostnader och intäkter mellan konsumenter, skattebetalare och bönder. Vidare skall det övergripande syftet vara att bidra till en minskning av utgifterna över statsbudgeten till jordbruket och att begränsa jordbrukets negativa påverkan på miljön genom att bl.a. använda miljöavgifterna som ekonomiska styrmedel. Jordbrukets positiva påverkan på miljön bör ökas genom att prioritera åtgärder för landskapsvård och ett bevarande av den biologiska mångfalden. Dessutom bör den svenska livsmedelssektorns konkurrenskraft ökas genom en mer offensiv konkurrenspolitik. Vad avser EU:s livsmedelspolitik är det viktigaste en fortsatt och fördjupad reform av den gemensamma jordbrukspolitiken, att förstärka livsmedelskontrollen och konsumentskyddet och att förbättra djurskyddet inom unionen.

När det gäller frågan om jag vill att Sverige till fullo skall tillgodogöra sig de kvoter som förhandlats fram inom olika produktionsområden kan konstateras att några förslag om ändringar av dessa kvoter inte föreslagits. Om mjölkkvoten har det sagts att den första fördelningen av kvoten skall utgå från ett genomsnitt av produktionen åren 1991 och 1992. Särskild hänsyn skall tas till jordbrukare som har lagt om produktionen till ekomjolk. Den reserv som uppstår skall i första hand tillfalla jordbrukare som nystartat under perioden 1993–1994. Därefter skall kvoter fördelas mellan de jordbrukare som byggt ut produktionen under år 1993. Vad gäller den stödberättigade basarealen, som också kan ses som en form av kvot, bör antalet klasser och produktionsregioner minskas. Det finns alltså inget som hindrar att kvoterna fullt ut

utnyttjas. Hur stort utnyttjandet blir är framför allt beroende av jordbrukssektorns förmåga att konkurrera framgångsrikt med producenter i andra länder vid ett medlemskap, och det avgörs av livsmedelsproducenterna själva och deras förmåga till anpassning.

Så till frågan om att till fullo kunna utnyttja det jordbrukspolitiska stödet med bl.a. inriktning på miljön. Först vill jag då framhålla att Sveriges jordbruk totalt sett kommer att få ökade resurser som EU-medlem. Detta gäller också för miljöprogram anknutna till jordbruket, även om de maximalt tillgängliga ramar som står till förfogande för sådana ändamål kanske inte kan utnyttjas i rådande budgetläge. I den kommande budgetpropositionen kommer regeringen att precisera sina förslag till de belopp som Sverige kan ställa till förfogande för delfinansiering. Hur bl.a. miljöstödet bör tillämpas har principiellt beskrivits i proposition 1994/95:75.

Vad gäller medlemsavgiften till EU har regeringen i en särskild proposition om budgeteffekter av Sveriges medlemskap i EU redovisat vissa ställningstaganden rörande den svenska avgiften till gemenskapsbudgeten. Av propositionen framgår bl.a. att avgiften till EG-budgeten beräknas till 19,9 miljarder kronor. Vidare framgår det att den totala effekten på den svenska statsbudgeten år 1995 blir en belastning om 22,3 miljarder kronor, om hänsyn även tas till infasningen av avgiften, till inbetalningar till Europeiska investeringsbanken och Europeiska kol- och stålgemenskapen samt till förändrade skatteinkomster. Den bestående budgeteffekten beräknas till 20,1 miljarder kronor.

Regeringen föreslår att vissa principer skall gälla för finansieringen av ett svenskt medlemskap i EU. Bl.a. skall avgiften och andra kostnader för staten finansieras fullt ut, och de får inte leda till ökat upplåningsbehov. Vidare får statens samlade utgifter för administration inte öka på grund av medlemskapet. Dessutom skall de nationella åtaganden som krävs för att få bidrag från gemenskapsbudgeten finansieras med redan anvisade medel inom de departementsområden dit stödet är riktat.

Regeringen har den 22 november redovisat förslag till hur Sveriges EU-avgift skall finansieras. Förslagen har så långt möjligt koncentrerats till sektorer som blir bidragsmottagare från EU eller till områden som i andra avseenden särskilt gynnas av medlemskap. För jordbrukets del innebär regeringens förslag särskilt bl.a. att fastighetsskatt skall tas ut med 1,7 % av jordbruksvärdet och 0,5 % av skogsbruksvärdet av lantbruksfastigheten.

Anf. 18 LENNART BRUNANDER (c):

Fru talman! Jag tackar jordbruksministern för svaret. Hennes svar borde egentligen ha kommit före folkomröstningen, eftersom det i mycket berör frågan om ett svenskt EU-medlemskap. Jag tycker att det var synd att så inte blev fallet.

Svaret gör mig bekymrad, eftersom det visar att regeringen, vänligt uttryckt, inte bryr sig särskilt mycket om det svenska jordbruket och den svenska landsbygden. Jag skulle litet mera brutalt uttryckt kunna

säga att regeringen tycks vara fientligt inställd till de svenska jordbrukarna och den svenska landsbygden.

Det visar också litet grand på en felaktig utveckling utifrån det som stod på valsedeln när vi röstade om ett EU-medlemskap. Vi röstade då med utgångspunkt i ett godkännande av det förhandlingsresultat som den svenska regeringen och svenska folket har lyckats förhandla fram med EU, men det lämnade svaret innebär ett avsteg från det.

Jag vill också peka på den syn som redovisas på de delar av Sverige som skulle få ett bättre stöd genom det framförhandlade avtalet med EU, nämligen hela södra och mellersta Sverige, som har många små jordbruk men som inte i alla lägen har särskilt bra förutsättningar för jordbruksdrift. Jordbruken där skulle ha fått en förbättrad situation men kommer nu att få ett försämrat läge. Förhandlingsresultatet gav faktiskt möjligheter för det svenska jordbruket att få ett lyft i detta avseende.

Jordbruksministern talar om livsmedelspolitik, och livsmedelspolitiken innefattar dels konsumentpolitik, dels jordbrukspolitik. Vi ser inte särskilt stora spår av konsumentpolitik i de förslag som hittills har framlagts.

I svaret nämns företeelser i unionen, men vad jag har frågat om är hur utfallet kommer att bli för den svenske jordbrukaren och även för den svenske konsumenten. Jordbruksministern säger att kvoterna kommer att användas. Ja, det är möjligt, och vi kommer när vi i jordbruksutskottet behandlar dessa att säga att detta måste vara målsättningen. När det gäller mjölkkvoterna är det dock tveksamt hur det kommer att bli. Med den konstruktion som regeringen nu angivit och som den socialdemokratiska majoriteten i riksdagen så småningom kommer att rösta igenom är det inte alls säkert att så kommer att bli fallet. Det är ett svek både mot bonden och mot den svenska konsumenten. Eftersom de svenska livsmedlen har så hög kvalitet, bör man se till att i första hand dessa kommer fram till den svenska konsumenten.

Jordbruksministern gör ett litet nummer av ekomjölken, och vi är överens om att kvoten för ekomjölken skall bli så hög som behövs. Det kommer att bli resultatet av riksdagens behandling av frågan. Det handlar inte om några stora mängder. Grunden för denna är den målsättning som angivits för det ekologiska jordbruket. Jag väckte förra året en motion som antogs av riksdagen, och den ligger nu till grund för arbetet på denna punkt.

Regeringspartiet har i en motion och också i proposition 75, som jordbruksministern hänvisar till, tagit avstånd från en del inslag i det framförhandlade resultatet och i de förslag som den gamla regeringen lade fram, nämligen på miljöområdet. Man avsäger sig möjligheten att använda miljöstöden, framför allt i södra men också i norra Sverige, och det kommer att ge negativa konsekvenser för jordbruket inom alla de berörda områdena.

Detta kommer också att ge betydligt mindre pengar till Sverige. Av de 2 miljarder kronor som regeringen prutar bort skulle mer än 1 miljard kronor ha kommit som en delbetalning från EU. Detta blir mycket negativt för det öppna landskapet. Det blir negativt för den biologiska mångfalden, eftersom vallodlingen försvinner inom dessa områden. Det

Prot. 1994/95:29
25 november

Svar på interpellationer

blir över huvud taget negativt för jordbruket, för människorna och för den levande landsbygden, som jordbruket är en viktig förutsättning för.

Jag skulle vidare vilja ställa följande fråga till jordbruksministern: Kommer det över huvud taget att bli något av stödet till de mindre gynnade områdena i södra Sverige, dvs. LFA-syd? Det ges inte några besked i denna fråga, vare sig i jordbruksministerns svar eller i proposition 75, som jordbruksministern hänvisade till.

Jag skulle avslutningsvis vilja ställa ytterligare några frågor till jordbruksministern.

Hur kommer Norrlands inland att drabbas av de förslag som regeringen lägger fram?

Landsbygden står och faller med jordbrukets förutsättningar. Skall hela Sverige leva, jordbruksministern? Är det meningen att det skall göra det i fortsättningen?

Vi har ett socialt viktigt system i avbytartjänsten, som nu också aviserats försvinna. Är det rimligt i en situation där vi vet att jordbruket har bekymmer?

En sista fråga så här inledningsvis. Jordbruksministern beskrev också EU-avgiften som jordbruket och skogsbruket skall betala. Den utgör 7 % av den totala EU-avgiften, men jordbruket och skogsbruket har bara 0,5 % av det skatteunderlag som finns i Sverige. Är det rimligt att dessa näringar skall ta ett ansvar för EU-avgiften som är mångdubbelt större än deras andel av ekonomin?

Anf. 19 INGVAR ERIKSSON (m):

Fru talman! Den frågeställning som Lennart Brunander har tagit upp är mycket högaktuell för närvarande, när vi behandlar de här viktiga ärendena i utskottet. Det är alldeles uppenbart att en stor förändring är på gång inom svensk jordbrukspolitik, som tidigare har genomgått ganska dramatiska förändringar under den senaste tioårsperioden.

Det som nu för många har setts som väldigt viktigt är att svenskt jordbruk får en bättre planeringsmöjlighet för framtiden. Det har varit alltför ryckigt, och det finns ju förklaringar till detta genom de olika faktorer som har inverkat på jordbrukspolitikens utformning.

1990 års beslut var en kompromiss. Det var ett avbrott mot den tidigare förda jordbrukspolitiken i syfte att avreglera, marknadsanpassa, minska överskottsproduktionen och dessutom skapa lägre kostnader när det gällde t.ex. överskotten.

Sedan vet vi alla att de intentioner som vi hade inte har riktigt kunnat uppfyllas i och med att GATT-förhandlingarna försenades mycket kraftigt och vi därför aldrig kunde göra den avstämning av gränsskyddet som var planerad när GATT-rundan var klar.

Dessutom kom medlemsansökan till EU, och det gjorde att själva omställningspolitiken i grunden förrycktes genom att den gick i stå. Det har då skapat vissa problem. Den förra regeringen fullföljde ambitionerna inför EU-anslutningen genom att söka anpassa jordbrukspolitiken till vad som skulle komma att gälla.

Sedan är det självklart att det finns mycket att säga om EU:s jordbrukspolitik. Det skall vi kanske inte göra nu, men det är klart att en långsiktig förändring är på gång.

Det gäller då framför allt från svensk sida vikten av att svenska producenter, svensk livsmedelsindustri, får chansen att konkurrera på någorlunda lika villkor. Många har sett väldigt positivt på detta, att man för första gången verkligen får den chansen, att man också nu för första gången får tillgång till en öppen stor marknad, med samma möjligheter inte minst för svensk livsmedelsindustri. Det blir slut på EU-ländernas dumping på den svenska marknaden som fullständigt riskerar att förrycka möjligheten för svenska producenter att hävda sig.

Det blir också tryggare avsättning av produkter på skogssidan, och det blir förbättrade möjligheter att stötta upp mindre gynnade områden. Det som då är väldigt intressant i sammanhanget här är att statsrådet klart har sagt ut att man skall utnyttja de kvoter vi förhandlat oss till fullt ut.

Mera oroande är att statsrådet och departementet inte tycks vara inriktade på att fullt ut utnyttja möjligheterna vad gäller miljöstödet och stöd till mindre gynnade områden. Det motiveras i viss utsträckning genom att man inte heller fullföljer den gamla principen om att arealersättningarna skall följa produktiviteten i områdena fullt ut, utan man har eftersträvat utjämning mellan områdena.

Det innebär allvarliga avbrott när det gäller den gamla planeringen, att det skall vara ett samband mellan produktionsmöjlighet och stödnivå. Det har då motiverats av att själva arealstöden är ersättning för lägre priser.

Det är oroande, inte minst från Sydsveriges horisont, att genom de olika åtgärder som här föreslås riskerar man att få en konkurrensjämnhets gentemot t.ex. Danmark – genom lägre arealstöd, genom införande av nya och kraftiga gödselskatter, genom dosavgifter och genom sänkt spannmålspris men dessutom en skatt på 1,7 % som gör att t.ex. den skånske bonden framöver kommer i konkurrensunderläge med 1 200–1 500 kr per hektar.

Det var ju inte meningen, och som jag ser det kan det skapa en allvarlig spänning mellan norr och söder, mellan skogs- och mellanbygd och slättbygderna. Det är första gången det inträffar i Sverige, och jag vill då fråga statsrådet om man inte är beredd att inse risken av dessa faktorer.

Sedan något om finansieringen av EU-medlemskapet. Det ger ökad tillväxt, sänkta räntor, ökad konkurrens och därigenom sänkta priser som gynnar alla – konsumenter, producenter, skattebetalare och bidragstagare.

Vissa får alltså ökad ekonomisk nytta genom större bidrag, andra får det genom lägre priser eller genom tillgång till större marknader. Det är inte rimligt att peka ut någon grupp som mera gynnad än någon annan, och jag tycker att det är mycket olyckligt att man från departementets sida gör detta. Jag vill gärna ställa frågan: Varför gör man detta utpekande?

Anf. 20 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s):

Fru talman! Om vi blickar tillbaka litet grand i historien bara några månader kan vi se hur jordbrukets organisation, LRF, var en väldigt ivrig tillskyndare av ett EU-medlemskap, med motivet att det skulle vara till fördel för Sveriges bönder. Det var väl ingen som kunde undgå att läsa de stora affischer som fanns runt om i landet. LRF var i själva verket en av de största finansiärerna av ja-kampanjen.

Det är heller ingen hemlighet att när vi socialdemokrater vann valet redovisade vi mycket tydligt två saker: För det första att de som fick gott av medlemskapet, de som skulle få tillbaka pengar genom medlemskapet, skulle i större utsträckning än andra få vara med om att betala det. Det är ingen tvekan om att vi därvid även avsåg bönderna.

För det andra menade vi, med tanke på det budgetläge som staten befann sig i och som vi trodde att vi skulle finna på när vi kom in i bl.a. Finansdepartementet, att vi förstås måste finansiera en medlemsavgift fullt ut men att det inte var säkert att vi skulle kunna ta emot alla de program som var framförhandlade.

Detta redovisades före valrörelsen, under valrörelsen och i folkomröstningskampanjen av både ja- och nejsidan inom det socialdemokratiska partiet. Så det kan inte ha varit någon hemlighet för vare sig Centerpartiet eller Moderaterna att det var på det viset. Det var heller ingen hemlighet för bönderna, för jag var ute i många debatter och höll många föredrag där jag redovisade det här.

Trots detta ansåg tydligen LRF att det var så viktigt för Sveriges bönder att Sverige skulle bli medlem att man fortsatte att driva en ja-kampanj. Det måste ändå tolkas på det sättet att trots de pålagor som vi aviserade ansåg man att ett EU-medlemskap skulle vara gynnsamt för svenskt jordbruk.

Så några svar. Lennart Brunander frågade: Hur blir det med LFA Syd? Ja, vi kommer att ha ett sådant stöd. Vi kommer också att ha ett miljöstöd. Vi har aldrig sagt att det skall upphöra eller att det inte skall finnas. Vad vi nu diskuterar och vad som kommer att framgå av budgetpropositionen är storleken – nivåerna – på stödet.

Vi är i den situationen att vi har ett budgetunderskott på ca 201 miljarder, en statsskuld på 1,2 biljoner och ränteutgifter på 121 miljarder varje år. Vi gick till val på löftet eller hotet – vi ser det som ett löfte – att under perioden vidta sådana åtgärder att statsskuldens utveckling 1998 inte skall vara uppåtående.

Det betyder att alla får vara med och bära bördorna. Det betyder att vi i den budgetprocess som just nu sker sitter och diskuterar om vi har råd att ta emot de framförhandlade stöden på miljöns område till fullo. Har vi råd att ta emot resultatet av förhandlingarna på LFA-området till fullo?

Svaret på de frågorna kommer i budgetpropositionen. Men redan nu kan man konstatera, precis som vi gjorde i valrörelsen och i kampanjen inför folkomröstningen, att vi inte kommer att ha råd att fullt ut ta emot de pengar som är framförhandlade. Den borgerliga regeringen hade tydligen de här pengarna. Jag vet inte hur man hade tänkt sig finansie-

ringen. Ni gav inte uttryck för hur ni hade tänkt att finansiera medlemsavgiften.

Lennart Brunander frågar hur det går med Norrlands inland. Vi har lagt fram ett förslag, och vi kommer att precisera det ytterligare, som är något bättre än det som den borgerliga regeringen lade fram. Det gäller litet mer pengar. Vi vill att man skall uppnå en kostnadsteckningsgrad som är jämförbar med den man uppnådde 1990.

Ingvar Eriksson pratar om ryckighet i politiken. Det är bara att instämma i det. Vi var överens 1990, men sedan ryckte det till. Ingvar Eriksson har själv förklarat att han ser GATT och EU som orsaker till det. Vi socialdemokrater ville ha en annan politik, och det blev också strid om jordbrukspolitiken under de tre åren.

Ingvar Eriksson tar också upp den stora marknad som svenskt lantbruk nu får tillgång till. Det var också ett argument i folkomröstningskampanjen. Det var viktigt med ett ja därför att man i och med ett medlemskap skulle få tillgång till en stor marknad. Nu kommer man att få tillgång till denna stora marknad. Jag är övertygad om att många bönder kommer att klara konkurrensen bra. Vad man framför allt måste inrikta sig på är att sälja och exportera de varor vi kan konkurrera med. Det handlar då inte om bulkvaror utan om vissa nischprodukter som vi är betydligt bättre på än många av unionens nuvarande länder.

Ingvar Eriksson tar upp frågan om konkurrensen med Danmark. Det är bara att konstatera att handeln med spannmål mellan unionsländerna hittills är relativt begränsad. Det finns heller inte någon enhetlig politik. Det finns ingen enhetlig bonde i EU, utan det är olika i olika unionsländer.

Anf. 21 LENNART BRUNANDER (c):

Fru talman! Margareta Winberg säger att bönderna var för EU. Det visar sig nu att det nog var ganska klokt. Vid ett medlemskap är man något mindre beroende av den socialdemokratiska jordbrukspolitiken, som är ganska negativ. Den kan inte slå igenom fullt ut på det sättet, för det finns ändå vissa regler som måste följas.

Visst är det ont om pengar. Det vet vi alla. I det läget måste det vara bra dumt att inte ta emot de pengar som vi har möjlighet att få in i den svenska ekonomin från EU. De pengar vi får genom att satsa på jordbruket tillför ju den svenska ekonomin mer resurser. De hamnar så småningom, efter olika kringelvägar, i statens kassa genom moms och skatt och annat. Här kan jag använda det gamla bevingade uttrycket om att snålheten bedrar visheten.

Det fanns en tro på att jordbruket skulle få det bättre. Men den politik som Socialdemokraterna nu tycks föra är inte bra. Jag säger tycks, för vi ser inte hela sanningen än. Vi ser fragment av politiken och inriktningen på den.

Man tar nu bort större delen av miljöstödet. Det var på 2,8 miljarder totalt sett. EU finansierar *drygt* hälften. EU finansierar litet mer än hälften i norra Sverige även vad gäller detta stöd. Stödet trappas nu ned så att det kanske blir mindre än en miljard kvar. Man lägger på fastighetsskatter, tar bort finansieringen av avbytartjänsten osv. Summan av

Prot. 1994/95:29
25 november

Svar på interpellationer

allt detta får mig att tro att det faktiskt blir sämre för jordbruket nu när vi kommer in i EU än vad det var förut.

Inriktningen i det svenska jordbruket under senare år har varit att man skulle klara sig genom att situation blev bättre om vi kom med i EU och fick en större marknad. Om de förslag som Socialdemokraterna lägger fram går igenom blir det troligen inte så.

Medan jag tänker på det skulle jag vilja fråga någonting om skogsbruket. Det har sagts länge att det skall finnas en skogsbruks- eller skogsvårdsavgift för jordbruket. Nu blir det en fastighetsskatt på 0,5 %. Kommer den andra avgiften också på, så att det blir 1 %? Då blir det ännu värre.

Margareta Winberg säger återigen att man tänker satsa mer på Norrland. Det är en sanning med modifikation. Det regeringen har gjort är att man har plockat in de arealstöd för spannmålsodling som ligger i botten. De räknade inte den gamla regeringen med. Socialdemokraterna har räknat med 315 miljoner som egentligen inte hör dit. Därför är den redovisningen felaktig. Den nya inriktningen på arealstöden gör att det är kustlandet och inte inlandet som vinner.

Anf. 22 INGVAR ERIKSSON (m):

Fru talman! Statsrådet säger att man fullt ut redovisat sina ambitioner inför ett eventuellt regeringsövertagande. Det är jag beredd att hålla med om, för jag har själv varit i debatt med fru statsrådet tidigare i sommar. Det hedrar i och för sig att man står fast vid en uppfattning man har.

Men vi har ändå känt en viss förhoppning om att statsrådet och den nya regeringen skulle inse realiteterna när man nu kom i denna ansvariga ställning. Det har man uppenbarligen inte riktigt gjort. Som jag sade inledningsvis skapar man en motsättning mellan norr och söder och mellan skogs-, mellan- och slättbygd genom det sätt att tackla problemen som man nu har aviserat och föreslagit.

Vi har fortfarande visst hopp om att regeringen skall komma fram till ett nytänkande och en mer realistisk syn. Det gäller nu verkligen att ta vara på Sveriges möjligheter på denna nya marknad, som vi har samma uppfattning om. Den *kan* skapa möjligheter. Men det gäller att inte belasta näringen – i detta fall livsmedelsindustrin och lantbruket – så att man dämpas i sin ambition och sin framtidsstro. Det är ju det som är så viktigt om vi skall kunna ta vara på de möjligheter Sverige behöver för att komma till rätta med de stora problem vi har – inte minst med våra statsfinanser. Det är oerhört viktigt.

Det gäller också frågan om medlemsavgiften. Socialdemokraterna har uppenbarligen helt inriktat sig på att medlemskapet inte ger något plus. Vi tror att ett viktigt syfte med Sveriges anslutning till EU är att öka landets ekonomiska tillväxt. Bara en liten ökning årligen skapar ju väldigt bra finansieringsmöjligheter – också vad gäller medlemsavgiften.

Om man får en stabilisering av den ekonomiska situationen kan man räkna med en räntesänkning, vilket inte minst bidrar till att sänka kostnaderna i produktionen och öka konkurrenskraften. Detta tar vi på

den borgerliga sidan in i vårt koncept. Vi har tydligen en helt annan framtidstro än regeringen i detta sammanhang. Det finns också en dynamik i en ökad framtidstro som vi tror bidrar till att skapa bättre förutsättningar – inte minst för denna del av vårt näringsliv, liksom för andra delar av vårt näringsliv.

Jag vill till sist fråga varför ni har denna negativa syn. Det behövs ett nytänkande också inom socialdemokratien. Vi hoppas på och förväntar oss litet mer besked om detta här i dag.

Anf. 23 GUDRUN LINDVALL (mp):

Fru talman! Även Miljöpartiet, som står utanför blockpolitiken, har engagerat sig mycket i jordbrukspolitiken. Det är ett av de områden som vi anser viktigast för miljön.

Miljöpartiet var inte överens om 1990 års jordbrukspolitiska beslut. Det fanns två vägar att välja mellan. Vi ansåg att man skulle ta chansen att välja den väg som skulle kunna leda till ett resurssnålt och på sikt ekologiskt lantbruk. Vi menade att spannmålsöverskottet skulle minskas genom att minska intensiteten i odlingen i stället för att minska arealen, dvs. vi skulle producera mindre per hektar. Då skulle vi också kunna minska användningen av handelsgödsel och bekämpningsmedel.

Det känns litet grand som om vi nu står inför samma valmöjlighet igen. Antingen ser vi till att vi nu får till stånd en utveckling som leder till ett resurssnålt jordbruk eller också har vi kvar det konventionella jordbruket som vi vet ofta medför miljöproblem på grund av användningen av konstkväve och bekämpningsmedel.

Vi menar att det nu finns en möjlighet att välja väg genom de miljöstödet som det finns möjligheter att få vid inträdet i EU. Miljöstöden är alltså uppbyggda som ett LFA-stöd till områden som har mindre förutsättningar för ett konventionellt lantbruk, framför allt spannmålsodling. Där kan man få stöd till vall och bete. Det ger också stöd till ett resurssnålt brukande, dvs. om man minskar användningen av konstgödsel och bekämpningsmedel har man möjlighet att få ett visst stöd.

Det finns en stor samsyn inom lantbruket i dag om att vi måste anträda den här vägen. Det är en väg som leder till ett resurssnålt och mer ekologiskt inriktat lantbruk där kretslopp blir något naturligt. Det är det ju inte i dag i lantbruket, framför allt inte på de slättgårdar där man bara har spannmålsodling.

Det verkar som om socialdemokraterna förfäktar den åsikten att man skall ta bort miljöstöden. Detta skulle kunna leda till en utveckling som vi tycker är mycket oroande.

Många inom det konventionella lantbruket är överens med alternativodlarna om att vi måste anträda den vägen. Därför anser vi att dessa stöd skall finnas kvar som en möjlighet i Sverige. Tillsammans med både Naturskyddsföreningen och alternativodlarna ser vi med stor oro på att den utvecklingsvägen inte väljs.

Vi menar att den jordbrukspolitik som socialdemokraterna ibland förfäktar innehåller motsättningar. I det förslag som nu föreligger vill man bevara ett musealt lantbruk på vissa områden genom stöd till landskapsvård och NOLA, men man accepterar samtidigt det konventionel-

Prot. 1994/95:29
25 november

Svar på interpellationer

la jordbruket som egentligen är grunden till att vi börjat få en allt mindre biologisk mångfald. Om vi väljer den andra vägen, att minska användning av bekämpningsmedel och konstgödsel, återskapar vi biotoper så att den biologiska mångfalden ökar på ett naturligt sätt. Vi anser att det på lång sikt skulle leda till ett betydligt bättre tillstånd.

Vi delar alltså inte socialdemokraternas syn på en återgång till 1990 års politik. Vi anser att det med miljöstöden finns förutsättningar att få in det svenska lantbruket på en mycket positiv väg och även på en positiv väg när det gäller konkurrensen för lantbruksprodukter i EU. Vi tror att Sverige har stora och bra möjligheter att exportera livsmedel, och då skall det vara livsmedel av bra kvalitet som ofta är ekologiskt odlade. Det finns en efterfrågan på det.

Faktum är att efterfrågan på ekoprodukter är så stor att vi importerar sådana till Sverige i dag. Det skulle egentligen inte vara nödvändigt, men det är nödvändigt därför att många konventionella odlare saknar det stöd som de behöver för att våga ta steget över från ett konventionellt lantbruk till ett ekologiskt. Det är inte så enkelt att lägga om sin drift.

Om vi t.ex. tittar på produktionen av ekomjolk i Sverige vet vi att det finns många gårdar som gärna skulle vilja lägga om till ekomjolkproduktion men som inte kan eftersom det inte finns tillgång till fodersäd som är KRAV-odlad i Sverige. För att vi skall få i gång den produktionen gäller det att med hjälp av stöd få många spannmålsodlare att börja odla ekologiskt odlad fodersäd.

I det socialdemokratiska förslaget sägs det att för att få stöd till alternativ ekologisk odling skall man lägga om hela gården. Vi menar att det är ett effektivt sätt att stoppa utvecklingen. I dag finns det inte avsättning för så mycket fodersäd att många stora spannmålsgårdar skulle kunna lägga om hela driften. Men det är viktigt att man i alla fall lägger om vissa arealer. De socialdemokratiska farhågorna att det blir de sämsta arealerna har jag svårt att förstå. Det viktigaste är att konventionella bönder börjar lägga om och tänka annorlunda. Vi tror att vi då kan få i gång en utveckling som på sikt kommer att innefatta allt större arealer.

Vi kommer alltså att yrka avslag på den motion som vi så småningom skall behandla där socialdemokraterna lägger upp riktlinjerna för den framtida politiken. Vi menar att vi verkligen skall se till att utnyttja de stöd till t.ex. ekonomisk bärkraft, resurshushållningsprogram och ekologisk odling som finns inom EU och som kräver nationell delfinansiering.

Vi i Miljöpartiet kan mycket väl tänka oss att höja miljöavgifterna både på konstgödsel och bekämpningsmedel. Då kan vi få råd med detta. Vi får in pengar från lantbruket. Vi kan helt enkelt se till att få in pengar från de konventionella odlarna som använder mycket konstgödsel för att kunna stödja de odlingsformer som är mindre intensiva och som så småningom leder till en ekologisk odling. Jag hoppas att socialdemokraterna kan tänka om i den här frågan.

Fru talman! Låt mig börja med det Gudrun Lindvall sade. Det sista hon sade om att Miljöpartiet kan tänka sig att höja avgifterna ytterligare för att få råd med detta låter ju miljövänligt och bra. Det finns dock ett slags punkt där det blir för dyrt för lantbruket och där man faktiskt kommer att fortsätta att använda handelsgödsel och bekämpningsmedel trots att vi höjer avgifterna.

Svar på interpellationer

I förhållande till den tidigare regeringen har vi höjt avgifterna. Den genomförde ju också en höjning, men vi har höjt dem ytterligare ungefär tre gånger så mycket. Vi tror att den här punkten ligger där någons stans.

När det gäller den tidigare regeringens program, t.ex. bärkraftsprogrammet, var vi inte alls säkra på att få igenom det i EU på grund av att det inte var förknippat med särskilt stora miljövillkor. Det förvånar mig mycket att Miljöpartiet är berett att stötta det.

Vi har gjort om den tidigare regeringens miljöprogram till tre delprogram. Det handlar om landskapsvårdsstöd, NOLA och ekologiskt jordbruk. När det gäller den ekologiska produktionen betyder det att vi har förhoppningar om att kunna nå upp till det mål som riksdagen i full enighet fattade beslut om i våras, nämligen 10 % före sekelskiftet.

Det betyder en kraftig ökning av pengarna till dem som vill gå över till ekologisk produktion. Man får ju självfallet fundera på hur det skall gå till att lägga om hela gården. Vår tanke är inte att man från ett år till ett annat skall göra det. Tanken är att man skall förbinda sig att genomföra detta på några års sikt.

Ingvar Eriksson inledde med att säga att han för sin del hade uppfattat vår redovisning. Det var bra att få höra. Det är bra om han säger det till t.ex. centerpartisterna. De har inte uppfattat den. Det kan man läsa i tidningarna de senaste dagarna. De verkar mycket förvånade och nästan yrvakna när de konstaterar: Oj, var det så här det skulle bli. Det hade vi inte hört ett ord om.

Berätta gärna detta för de tidigare regeringsbröderna i Centerpartiet!

Sedan uppmanar han mig att inse realiteterna. Det är just det vi har gjort. Vi har insett realiteterna. Vi har insett att vi har ett budgetunderskott och en statsskuld som är förfärande stora. Vi har insett att om inte de grupper som fick bära stora bördor under den borgerliga regeringen skall drabbas ytterligare måste också jordbruket ta sin del av det ekonomiska ansvaret i den situation som vi befinner oss i.

Ingvar Eriksson säger också att vi måste stabilisera den ekonomiska situationen. Då måste jag ställa en motfråga: Hur skall det gå till? Ni var inte något vidare på det själva när ni mer än fördubblade statsskulden under era tre år vid makten.

Vilka alternativa vägar finns det nu enligt er mening? Det vore intressant att få höra. Hur vill ni finansiera medlemsavgiften? Även om också regeringen tror att det på sikt kan finnas fördelar med ett EU-medlemskap är det i dagens situation vi befinner oss. Det är nu vi skall börja betala om någon månad, och då måste pengarna fram.

Vi har sagt att vi vägrar att låna pengar, och vi vill inte skära i den sociala sektorn för att finansiera medlemskapet. Hur skall man då få fram pengarna? De måste åtminstone på kort sikt fram.

Vi är överens om att det finns en möjlighet till konkurrens och export. Jag kan för min del lova att göra mitt yttersta för att svensk mat, den goda och bra svenska maten, skall kunna lanseras utomlands, och jag har redan påbörjat det arbetet.

Jag har deltagit i en livsmedelsmässa i Paris, och jag kommer snart att åka till Berlin, för att lansera bra svenskproducerad mat. Med den växande miljörelse och den växande insikt som givetvis också finns ute bland folket i unionen kommer man att vilja köpa vår mat. Jag har redan haft en diskussion om det med industrin, och vi skall tillsammans göra vårt yttersta för att detta skall kunna bli verklighet.

Lennart Brunander säger att det är dumt att inte ta emot pengar som tillförs den svenska ekonomin. Det är bara det att vi måste också hitta medfinansieringen. Det är inte sant som Lennart Brunander säger att det i själva verket blir en förtjänst, eftersom man köper saker och det blir moms och liknande.

I så fall skulle vi göra klokast i att dela ut en massa pengar till svenska folket. Människor köper ju så mycket, och då får vi egentligen tillbaka pengarna. Det är ett resonemang som inte håller. Det tycker jag att både Lennart Brunander och LRF, som använder precis samma tema, borde inse.

Både Lennart Brunander och Ingvar Eriksson efterfrågar en framtidstro. Jag har självfallet en vision om svenskt jordbruk. Jag tror på svenskt jordbruk. Jag tror att vi har goda förutsättningar att i denna situation vara duktiga och konkurrera. Jag kan återkomma till detta sedan.

Anf. 25 LENNART BRUNANDER (c):

Fru talman! Det är bra, Margareta Winberg, att vi har en jordbruksminister som tror på svenskt jordbruk och vill hjälpa till att föra ut våra produkter. Men då får man inte först slå ihjäl det. Det skall ha möjlighet att producera, så att man har något jordbruk att tycka om.

Det är tyvärr så att jordbruket inte har den fantastiska lönsamhet att det finns förfärligt mycket att ta. Därför kan man inte hantera dessa frågor riktigt hur som helst.

När det gäller finansieringen av avgiften har Margareta Winberg här och även tidigare sagt att de som tjänar på ett EU-medlemskap skall betala. Men de förslag som den socialdemokratiska regeringen nu lägger fram innebär de facto att jordbruket kommer att förlora på det. Då är det inte särskilt rimligt att det skall betala för att vara med om något som det förlorar på. Det stämmer heller inte överens med det som ni har sagt före omröstningen.

Nu kan man säkert räkna fram siffrorna på olika sätt. Men man tar ändå bort 2 miljarder på miljöprogrammet. Det är i sig en märklig företeelse från ett parti som säger sig vilja värna om miljön och skapa förutsättningar för en bättre utveckling av miljön.

Man borde ju i stället se till att pengarna används på ett bra och riktigt sätt så att vi får en bättre miljö och förutsättningar för att skapa en sådan. Det är inte nog med det. Som jag tidigare sade lägger man på ytterligare pålagor. När man räknar fram det hela blir det faktiskt ett minus.

Sedan till frågan om de pengar som kommer in i landet. Det är väl ändå så, att om man får mer pengar utifrån är det ett plus. Det är inte att likställa med att dela ut pengar som man redan har. Det är en väldig skillnad.

De pengar som kommer utifrån är ett plus för den svenska ekonomin. Det är inte nödvändigtvis omedelbart ett plus för den svenska statskassan. Det är det inte, eftersom det kräver en medfinansiering. Men efter en tid kommer naturligtvis pengarna svensk ekonomi och även statskassan till godo. Det handlar här om, som jag tidigare sade, att snålheten bedrar visheten.

Man kan också fundera över – och jag fick förresten inte något svar på min fråga om detta – att jordbruket och skogsbruket är en förhållandevis liten del av den svenska ekonomin om man tittar på vilka inkomster som sektorn har. De utgör 1,5 % av skatteunderlaget. Men ändå skall man stå för 7 % av EU-avgiften, vilket också ter sig mycket orimligt.

Det finns naturligtvis många åsikter om arealstödet. Men det man nu tänker sig – tre klasser, eller om det nu blir en klass – är för litet. Elva klasser är inte nödvändigt. Vi har erbjudit oss att gå ner i antal, men socialdemokraterna har inte velat diskutera det. Vi får återkomma till det senare.

Anf. 26 INGVAR ERIKSSON (m):

Fru talman! Visst har vi uppfattat Socialdemokraternas redovisning. Det var inte minst det som gjorde ambitionen att komma med i EU så angelägen. Oavsett politisk uppfattning bland EU:s politiker har man en bättre och positivare grundsyn till moderneringen och till livsmedelsindustrin.

När det sedan gäller statsskulden är det självklart att vi liksom tidigare har ambitionen att minska underskotten och stabilisera ekonomin. Vi ställer upp på principen att statens upplåningsbehov inte får stiga. Vi stöder också ambitionen att förhindra en ökning av statens utgifter för administration.

Det är givet att vi också har en strävan att täcka utgifter för medlemskapet. Det får ske över statsbudgeten genom prioriteringar och omprioriteringar. Det är en grundläggande finanspolitisk princip att skatter inte skall vara specialdestinerade till särskilda utgiftsändamål.

Denna grundtanke präglar enligt vår mening också, som framgår av propositionen, uppbyggnaden av EU:s gemenskapsbudget. Det är väldigt viktigt att vi inser detta och inte hämmar möjligheterna för vårt näringsliv att utnyttja de nya stora möjligheter till expansion och utveckling som EU-medlemskapet ger.

När det gäller gödselavgifterna är, som statsrådet säger, gränsen nådd. Den är mer än nådd. Man kan inte ens motivera de nya avgifterna

med hänsyn till miljöintresset och de effekter som gödseln har på miljön.

När man ändrar antalet områden för arealstödet från elva till tre riskerar man att skapa alltför liten spännvidd mellan olika områden beroende på produktiviteten från marken.

Det är onekligen så att risken är uppenbart stor att vi får en kapitaliseringseffekt på mindre goda marker, och då höjs värdet på den marken. Det kanske t.o.m. går så illa att bönder i de delarna plöjer upp vallar som är miljövänliga, sår spannmål, och vi får nya miljöproblem och en dålig avkastning. Det kan inte vara rimligt att politiken leder till sådana effekter.

Vi menar att det är lönsamt för statskassan att fullt ut utnyttja de möjligheter till återflöde från EU-kassan som finns. Vi kan inte förstå att inte Socialdemokraterna inser den dynamiska effekten som detta återflöde kan ge.

Chansen finns fortfarande till förändringar i positiv riktning. Jag väddar till statsrådet att ge nya mer positiva signaler till uppdragsgivarna i jordbruksutskottet så att vi skall kunna se ihop det för Sveriges bästa.

Anf. 27 GUDRUN LINDVALL (mp):

Fru talman! Detta blir mitt inlägg, eftersom jag höll på att missa debatten.

Vad gäller miljöavgifterna föreslår Miljöpartiet att konstkväveavgiften höjs till 5:60 kr. Vi har räknat på detta. I det förslag som Socialdemokraterna har om att dela in arealstödet i tre klasser är det lägsta arealstödet nästan 1 800 kr. Om vi höjer konstkväveavgiften till 5:60 kr tar vi tillbaks ungefär en tredjedel av det bidraget.

I dag finns det inte någon inom bondeorganisationen som tror att spannmålspriset kommer att sänkas vid ett inträde i EU. Det innebär att kostnaden för mycket av det som Socialdemokraterna kritiserar EU för, nämligen stora bidrag, skulle vi i detta fall kunna få in genom miljöavgifter.

Vad beträffar programmet för ekonomisk bärighet och stödet till resurshushållningsprogrammet finns ett utarbetat förslag som heter Förstärkta miljöinsatser i jordbruket.

Där satt både Naturskyddsföreningen och alternativodlarna med. Det måste vara mycket besvärande för Socialdemokraterna att dessa organisationer inte stöder det socialdemokratiska förslaget vad gäller miljöstöd till jordbruket. De stöder det borgerliga förslaget, eftersom de anser att det förslaget var mycket väl genomarbetat och att det fanns möjlighet till utveckling.

Det ekonomiska bärkraftsprogrammet ger stöd till vall och bete i något som kallas för miljöstöd nord och miljöstöd syd. De områden som får stöd har ofta natur som vi vill bevara. Kulturmärkena finns där. Det finns en fauna och framför allt flora som vi anser måste bevaras. Genom att man utnyttjar det ekonomiska bärkraftsprogrammet gynnas precis de områden som av biologiska skäl behöver skydd och hjälp.

Jag kan hålla med om att det skulle kunna finnas mycket i resurs-hushållningsprogrammet som skulle kunna skärpa miljökraven. Det föreslås också i Miljöpartiets motion. Jag förutsätter att vi kommer att kunna återkomma till detta.

Det viktiga i dessa program är att de ger en förutsättning för utveckling. Inte ens Alternativodlarnas riksförbund tror att målet att 10 % av arealen skall vara ekologiskt odlad år 2000 är möjligt att nå med det socialdemokratiska förslaget.

Det är en åsikt som miljöministern måste lyssna noggrant på. Om de ekologiska brukarna anser att det inte är möjligt att nå detta mål med det socialdemokratiska förslaget måste man tänka om.

Det socialdemokratiska förslaget konserverar det nuvarande lantbruket. Man stöder indirekt det konventionella lantbruket samtidigt som man säger sig vilja sätta igång en utveckling mot ett ekologiskt lantbruk. Jag tror inte att det blir möjligt med det socialdemokratiska förslaget.

Jag hoppas verkligen att ni ser över möjligheten att öka stödet till vall och bete i det vanliga jordbruket. Det är där stöden behöver sättas in, så att de som i dag odlar börjar använda mindre av insatsmedel.

Anf. 28 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s):

Fru talman! Kära meddebattörer! Om vi hade hur mycket pengar som helst skulle jag kanske kunna förstå er argumentering. Nu är ju situationen den att pengarna är slut. De är slut flera gånger om, eftersom vi har lånat så mycket under flera år. Vi har ett årligt budgetunderskott på 201 miljarder och en statsskuld på ungefär 1,2 biljoner.

Det är inte möjligt att öka stödet till en grupp i samhället när andra grupper – löntagare, handikappade, sjuka och arbetslösa – har fått sin standard sänkt. Med tanke på de direktbidrag som jordbruket får till följd av ett EU-medlemskap är det inte rimligt och fördelningspolitiskt rättvist att hävda att de program som ni nu har pläderat för fullt ut skall utnyttjas.

Lennart Brunander! Vi skall inte slå ihjäl något jordbruk. Enligt vad LRF sade före folkomröstningen och enligt de preliminära beräkningar som nu finns är jordbruket en vinnare. Jordbruket är en av de få grupper som kan pekas ut som en vinnare av ett medlemskap, en vinnare även på mycket kort sikt.

Lennart Brunander säger att man tar bort 2 miljarder från miljön. Han vet i så fall mer än jag själv. Dessa siffror är nämligen inte färdiga. Vi är mitt i en budgetprocess. Svaret kommer i budgetpropositionen.

Ingvar Eriksson säger att man liksom tidigare skall stabilisera ekonomin. Vad menas med "liksom tidigare"? Ni fördubblade ju statsskulden. Det anser inte jag vara att stabilisera ekonomin. Vi skall nu städa upp efter er och ta hand om detta.

Vi vill minska antalet klasser när det gäller arealstödet. Det handlar också i detta fall om att göra en rättvisare fördelning över landet inom de relativt små ramar som vi har att förändra EU:s jordbrukspolitik. Det betyder att vi skjuter upp pengar. Det betyder också att vi till en viss del minskar behovet av att vara med och finansiera på dessa områden.

Det betyder att den kapitaliseringseffekt som skulle bli stor i vissa delar av landet blir något uppskjuten. Den blir också något jämnare fördelad.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Hänvisning av ärenden till utskott och beslut om förkortad motionstid

Föredrogs och hänvisades

Proposition 1994/95:97 Ändring i lagen (1971:176) om vissa internationella sanktioner till utrikesutskottet

Regeringen hade föreslagit att riksdagen skulle besluta att motions- tiden för denna proposition förkortades till sju dagar.

Kammaren beslöt att förkorta motionstiden till att utgå onsdagen den 30 november.

Motioner

1994/95:Fi1–Fi24 till finansutskottet

1994/95:Jo6–Jo11 till jordbruksutskottet

6 § Bordläggning

Anmälades och bordlades

Motioner

med anledning av prop. 1994/95:50 Nya kapitaltäckningsregler m.m.
1994/95:N8 av Inga-Britt Johansson m.fl. (s)

med anledning av prop. 1994/95:52 Beskattningen vid gränsöverskri-
dande omstruktureringar inom EG, m.m.
1994/95:Sk33 av Bo Lundgren m.fl. (m)

med anledning av prop. 1994/95:78 Ett Sverigehus i S:t Petersburg
1994/95:Fi25 av Barbro Andersson m.fl. (s)

Konstitutionsutskottets betänkanden

1994/95:KU10 Vissa datalagsfrågor

1994/95:KU13 Lagstiftningsprocessen m.m.

1994/95:KU16 Ordensväsendet

1994/95:KU20 Överklagande av Datainspektionens beslut i vissa ären-
den

Skatteutskottets betänkanden

1994/95:SkU2 Dubbelbeskattningsavtal med Frankrike avseende arv
och gåva

1994/95:SkU3 Dubbelbeskattningsavtal med Amerikas Förenta Stater

Justitieutskottets betänkanden

- 1994/95:JuU1 Handläggning av ungdomsmål
- 1994/95:JuU2 Ett effektivare brottmålsförfarande
- 1994/95:JuU3 Teleavlyssning och teleövervakning
- 1994/95:JuU4 Fortsatt giltighet av 1952 års tvångsmedelslag

Lagutskottets betänkande 1994/95:LU1 Ändringar i aktiebolagslagens
firmaregler m.m.

Utrikesutskottets betänkande

- 1994/95:UU6 Svenska åtgärder på nedrustningsområdet

Socialutskottets betänkanden

- 1994/95:SoU6 Folkhälsofrågor
- 1994/95:SoU11 Detaljhandel med receptfria läkemedel m.m.

Kulturutskottets betänkanden

- 1994/95:KrU3 Kulturmiljöfrågor
- 1994/95:KrU4 Allmänna kulturfrågor

Utbildningsutskottets betänkanden

- 1994/95:UbU1 Tillsyn av skolan
- 1994/95:UbU2 Vissa skolfrågor
- 1994/95:UbU3 Vissa högskolefrågor

Trafikutskottets betänkande

- 1994/95:TU1 Slutligt godkännande av Eurocontrolkonventionen m.m.

Jordbruksutskottets betänkande

- 1994/95:JoU8 Miljölagstiftningen

Näringsutskottets betänkande

- 1994/95:NU4 Införlivande av vissa direktiv om enskilda näringsidkare
enligt EES-avtalet, m.m.

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

- 1994/95:AU2 Arbetstid m.m.

Bostadsutskottets betänkanden

- 1994/95:BoU1 Vissa fastighetsrättsliga frågor
- 1994/95:BoU2 Plan- och byggfrågor
- 1994/95:BoU3 Vissa frågor om naturresurslagen
- 1994/95:BoU4 Vattenrätt

7 § Anmälan om interpellationer

Anmäldes att följande interpellationer framställdes

den 23 november

1994/95:30 av *Rigmor Ahlstedt* (c) till kommunikationsministern om Estoniakatastrofen

1994/95:31 av *Gustaf von Essen* (m) till statsrådet Leif Blomberg om åtgärder mot människosmuggling

den 24 november

1994/95:32 av *Ingrid Näslund* (kds) till statsrådet Pierre Schori om Kenya

1994/95:33 av *Sigge Godin* (fp) till statsministern om välfärdssystemet

Interpellationerna redovisas i bilaga som fogas till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 29 november.

8 § Anmälan om frågor

Anmäldes att följande frågor framställdes

den 23 november

1994/95:160 av *Lennart Brunander* (c) till civilministern om Tipsbingo

1994/95:161 av *Lars Stjernkvist* (s) till arbetsmarknadsministern om uppsägning av kommunal- och landstingsanställda

den 24 november

1994/95:162 av *Ingrid Näslund* (kds) till statsrådet Pierre Schori om Rwanda

1994/95:163 av *Barbro Westerholm* (fp) till statsrådet Anna Hedborg om indirekt tobaksreklam

1994/95:164 av *Sigge Godin* (fp) till kommunikationsministern om Posten och formerna för adresser

1994/95:165 av *Erik Arthur Egervärn* (c) till utbildningsministern om professorer vid de mindre och medelstora högskolorna

den 25 november

1994/95:166 av *Berndt Ekholm* (s) till statsrådet Pierre Schori om biståndet till Gaza

1994/95:167 av *Bengt Hurtig* (v) till finansministern om tullpersonalen

1994/95:168 av *Ingvar Eriksson* (m) till jordbruksministern om natur-reproducerad lax
1994/95:169 av *Mats Odell* (kds) till finansministern om den kommunala ekonomin
1994/95:170 av *Dan Ericsson* (kds) till arbetsmarknadsministern om nya arbetstillfällen
1994/95:171 av *Ragnhild Pohanka* (mp) till miljöministern om reningen av Dalälven
1994/95:172 av *Ragnhild Pohanka* (mp) till finansministern om tull-personalen
1994/95:173 av *Ragnhild Pohanka* (mp) till statsrådet Leif Blomberg om avvisning av barn
1994/95:174 av *Ulf Björklund* (kds) till statsrådet Jörgen Andersson om avdragsrätt för bostadsrättsinnehavare
1994/95:175 av *Ragnhild Pohanka* (mp) till statsrådet Leif Blomberg om de irakiska feilikurderne
1994/95:176 av *Ewa Larsson* (mp) till statsrådet Mona Sahlin om ridsporten och moms
1994/95:177 av *Eva Goës* (mp) till statsrådet Jörgen Andersson om EU:s energipolitik

Prot. 1994/95:29
25 november

Frågorna redovisas i bilaga som fogas till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 29 november.

9 § Kammaren åtskildes kl. 10.46.

Förhandlingarna leddes av talmannen.

Vid protokollet

ULF CHRISTOFFERSSON

/Barbro Nordström

Innehållsförteckning

1 § Justering av protokoll.....	1
2 § Information från regeringen om åtgärder mot ekonomisk brottslighet.....	1
Anf. 1 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):	1
Anf. 2 BO LUNDGREN (m):	4
Anf. 3 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):	4
Anf. 4 BO LUNDGREN (m):	5
Anf. 5 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):	5
Anf. 6 CHRISTEL ANDERBERG (m):	5
Anf. 7 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):	6
Anf. 8 CHRISTEL ANDERBERG (m):	6
Anf. 9 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):	7
3 § Svar på interpellation 1994/95:20 om ÄDEL-reformen.....	7
Anf. 10 Socialminister INGELA THALÉN (s):	7
Anf. 11 MY PERSSON (m):	9
Anf. 12 Socialminister INGELA THALÉN (s):	10
Anf. 13 MY PERSSON (m):	12
Anf. 14 Socialminister INGELA THALÉN (s):	12
Anf. 15 MY PERSSON (m):	13
Anf. 16 Socialminister INGELA THALÉN (s):	14
4 § Svar på interpellationerna 1994/95:15 och 16 om jordbruket och medlemsavgifterna till EU, m.m.	15
Anf. 17 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s): ..	15
Anf. 18 LENNART BRUNANDER (c):	16
Anf. 19 INGVAR ERIKSSON (m):.....	18
Anf. 20 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s):	20
Anf. 21 LENNART BRUNANDER (c):	21
Anf. 22 INGVAR ERIKSSON (m):.....	22
Anf. 23 GUDRUN LINDVALL (mp):	23
Anf. 24 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s):	25
Anf. 25 LENNART BRUNANDER (c):	26
Anf. 26 INGVAR ERIKSSON (m):.....	27
Anf. 27 GUDRUN LINDVALL (mp):	28
Anf. 28 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s):	29
5 § Hänvisning av ärenden till utskott och beslut om förkortad motionstid.....	30
6 § Bordläggning.....	30

7 § Anmälan om interpellationer.....32

1994/95:30 av <i>Rigmor Ahlstedt</i> (c) till kommunikationsministern om Estoniakatastrofen	32
1994/95:31 av <i>Gustaf von Essen</i> (m) till statsrådet Leif Blomberg om åtgärder mot människosmuggling.....	32
1994/95:32 av <i>Ingrid Näslund</i> (kds) till statsrådet Pierre Schori om Kenya.....	32
1994/95:33 av <i>Sigge Godin</i> (fp) till statsministern om välfärdssystemet.....	32

8 § Anmälan om frågor32

1994/95:160 av <i>Lennart Brunander</i> (c) till civilministern om Tipsbingo.....	32
1994/95:161 av <i>Lars Stjernkvist</i> (s) till arbetsmarknadsministern om uppsägning av kommunal- och landstingsanställda	32
1994/95:162 av <i>Ingrid Näslund</i> (kds) till statsrådet Pierre Schori om Rwanda.....	32
1994/95:163 av <i>Barbro Westerholm</i> (fp) till statsrådet Anna Hedborg om indirekt tobaksreklam.....	32
1994/95:164 av <i>Sigge Godin</i> (fp) till kommunikationsministern om Posten och formerna för adresser.....	32
1994/95:165 av <i>Erik Arthur Egervärn</i> (c) till utbildningsministern om professurer vid de mindre och medelstora högskolorna.....	32
1994/95:166 av <i>Berndt Ekholm</i> (s) till statsrådet Pierre Schori om biståndet till Gaza.....	32
1994/95:167 av <i>Bengt Hurtig</i> (v) till finansministern om tullpersonalen.....	32
1994/95:168 av <i>Ingvar Eriksson</i> (m) till jordbruksministern om naturreproducerad lax.....	33
1994/95:169 av <i>Mats Odell</i> (kds) till finansministern om den kommunala ekonomin.....	33
1994/95:170 av <i>Dan Ericsson</i> (kds) till arbetsmarknadsministern om nya arbetstillfällen	33
1994/95:171 av <i>Ragnhild Pohanka</i> (mp) till miljöministern om reningen av Dalälven.....	33
1994/95:172 av <i>Ragnhild Pohanka</i> (mp) till finansministern om tullpersonalen	33
1994/95:173 av <i>Ragnhild Pohanka</i> (mp) till statsrådet Leif Blomberg om avvisning av barn.....	33
1994/95:174 av <i>Ulf Björklund</i> (kds) till statsrådet Jörgen Andersson om avdragsrätt för bostadsrättsinnehavare	33
1994/95:175 av <i>Ragnhild Pohanka</i> (mp) till statsrådet Leif Blomberg om de irakiska feilikurerna.....	33
1994/95:176 av <i>Ewa Larsson</i> (mp) till statsrådet Mona Sahlin om ridsporten och momsén.....	33
1994/95:177 av <i>Eva Goës</i> (mp) till statsrådet Jörgen Andersson om EU:s energipolitik.....	33

9 § Kammaren åtskildes kl. 10.46.....33

Prot. 1994/95:29
25 november
